

domestic violence, feature of their implementation in the national legal system. Are selected statistical data of officially registered facts of domestic violence, generally statistics of the issued administrative decrees, official warnings and accounting, concerning the persons who committed domestic violence in family.

Conclusions of rather specific measures of system improvement of prevention and counteraction to domestic violence in Ukraine are by results developed.

Keywords: *Istanbul convention; domestic violence, prevention of domestic violence, the affected person, the offender, bodies in the field of prevention and counteraction to domestic violence, National police Ukraine, the subsection "Polina".*

УДК 343.98

Попович Є.М. ©

доктор юридичних наук, доцент
(Харківський НДІ судових експертиз
ім. засл. проф. М. С. Бокаріуса)

DOI:10.31733/2078-3566-2018-3-110-114

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ З НАУКОВО-ДОСЛІДНИМИ ЕКСПЕРТНИМИ УСТАНОВАМИ

Здійснено аналіз концептуальних засад, поглядів та ідей щодо розуміння сутності взаємодії органів досудового розслідування з науково-дослідними експертними установами. Розглянуто сутність вимог, яким повинна відповідати взаємодія органів досудового розслідування з науково-дослідними експертними установами, що, з одного боку, вона повинна бути законною, тобто під час реалізації її окремих видів та форм повинні використовуватися методи та засоби, передбачені процесуальними нормами; у такій взаємодії повинні брати участь лише компетентні суб'єкти, з іншого – відповідати принципу оптимальності, тобто отримання у кінцевому результаті максимальної результативності.

Запропоновано авторське визначення взаємодії зазначених суб'єктів – це комплекс законодавчо врегульованих, узгоджених за метою спільних заходів по виявленню, закріпленню та дослідженню джерел доказової інформації у кримінальній справі, спрямованих на досягнення мети досудового розслідування.

Ключові слова: *досудове розслідування, взаємодія, процесуальна форма, організаційна форма, слідчий, науково-дослідні експертні установи, кримінальний процес, докази.*

Постановка проблеми. Прискорений розвиток і удосконалення діяльності українських правових інститутів вимагає поглибленого розгляду теоретичних і практичних питань взаємодії органів досудового розслідування з науково-дослідними експертними установами. Безперестанний інтерес вчених до цієї тематики обумовлений соціальними, економічними, політичними та організаційними перетвореннями, що відбуваються в державі та її правоохоронних та правозастосовних органах.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Взаємодія органів досудового розслідування з іншими суб'єктами правозастосовної діяльності, як одне із питань теорії криміналістики, піддавалося науковому аналізу у роботах фахівців-криміналістів Л. Ю. Ароцкера, Р. С. Белкіна, П. Д. Біленчука, А. І. Вінберга, В. Г. Гончаренка, А. В. Кофанова, В. М. Махового, М. В. Салтєвського, М. Я. Сегая, В. Ю. Шепітька, Б. В. Щура та інших. Результати праць цих вчених мають теоретичну та практичну значущість. Разом із тим, незважаючи на їх вагомий внесок у пізнання й вивчення сутності та змісту розглядуваного явища, наукові праці зазначених фахівців не вичерпали вказаної проблеми, а, навпаки, поставили низку нових питань, які потребують вирішення. Це стосується, насамперед, визначення правових основ діяльності взаємодіючих суб'єктів, форм та видів взаємодії, нарешті, меж співпраці між слідчими та експертами. Саме тому **метою** цієї статті є аналіз концептуальних засад взаємодії органів досудового розслідування з науково-дослідними експертними установами та визначення відповідних теоретико-правових засад такої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Дана проблема актуалізується ще й в аспекті різних коливань основних показників злочинності, що сталися за останні роки. Згідно зі

статистичними даними, за минулий рік у державі було обліковано 592604 кримінальних правопорушень. Із них: особливо тяжких злочинів – 19021, тяжких злочинів – 213521, злочинів середньої тяжкості – 236418 та злочинів невеликої тяжкості – 123644. Всього було виявлено 126 організованих груп та злочинних організацій. Із них: з корумпованими зв'язками – 15 (в органах влади та управління – 4); з міжрегіональними зв'язками – 19; з транснаціональними зв'язками – 4. При цьому кількість осіб, що склали ОГ і ЗО, у 72 випадках становила 3 особи, у 54 формуваннях, відповідно, від 4 до 10 осіб. Тривалість дії ОГ і ЗО складала: до 1 року – 103 групи; до 2 років – 13 груп; від 3 до 6 років – 3 формування, більше 6 років – 1 група [1]. Наведені дані вказують на необхідність відтворення та налагодження безперебійного функціонування механізмів взаємодії органів досудового розслідування з іншими суб'єктами, в результаті чого можна буде стабілізувати становище і послабити соціальну напруженість у суспільстві. Необхідно погодитись із висловленою у фаховій літературі думкою про те, що питання взаємодії стоїть особливо актуально, коли злочинність має різноманітний характер, глибоко законспірована, а їй протистоїть діяльність розгалуженої мережі підрозділів правоохоронних органів, що потребує упорядкування, взаємозв'язку, узгодженості їх спільних дій, відповідної підпорядкованості і маневру силами і засобами [2, с.110].

У тлумачних словниках взаємодія визначається як узгоджена за метою, місцем та часом сумісна діяльність [3]. Як правило, поняття «взаємодія» використовується тоді, коли мова йде про взаємоузгоджену діяльність різноманітних органів. Така взаємоузгодженість може стосуватися різних обставин сумісної діяльності: часу, місця, засобів, методів тощо, але її основою є єдина (спільна) мета. У нашому випадку – це розкриття злочинів. В загальному вигляді взаємодію можна визначити як такий стан взаємозв'язків між суб'єктами, при якому вони здійснюють взаємний вплив як один на одного, так і на відповідну сферу діяльності.

У фаховій літературі взаємодія з питань правоохоронної діяльності визначається як: 1) узгоджена діяльність різних ланок однієї або декількох організаційних систем, спрямована на досягнення загальної мети з найменшими витратами сил, засобів і часу [4, с. 172]; 2) стан взаємозв'язків між елементами системи органів внутрішніх справ, при якому вони справляють взаємний вплив один на одного та на відповідну сферу діяльності [5, с. 503]; 3) комплекс спільних або узгоджених за часом, місцем і діями дій кількох оперативних підрозділів по вирішенню певних завдань у боротьбі зі злочинністю спільними зусиллями [2, с.110]; 4) заснована на законі та відомчих нормативних актах діяльність щодо поєднання зусиль, сил, засобів і методів слідчих апаратів та оперативних підрозділів для своєчасного і законного порушення кримінальної справи, створення передумов швидкого і повного розкриття злочину, ефективного розслідування, для викриття винних і забезпечення правильного застосування закону з тим, щоб кожна особа, яка скоїла злочин, була справедливо покарана і ні одна невинна не була притягнута до кримінальної відповідальності та засуджена [6, с.118].

Аналіз вищенаведених визначень поняття «взаємодія» дав змогу до її загальних ознак віднести такі: наявність не менш двох суб'єктів взаємодії; наявність єдиної загальної мети; погодженість спільних заходів хоча б за одним із аспектів (місце, час, методи тощо); нормативна урегульованість загальних засад такої взаємодії.

У теорії правничих наук досі остаточно не визначено коло *вимог*, яким повинен відповідати процес взаємодії. Одні автори до них відносять такі: єдність мети взаємодії, співпраця у межах своєї компетенції, керування відомчими нормативними актами чи функціональними обов'язками; взаємне інформування співпрацюючих підрозділів; наявність взаємних інструктажів, службових нарад, засідань, конференцій, спільне підведення підсумків роботи [2, с. 140]. Інші автори, розглядаючи вимоги, яким повинна відповідати співпраця взаємодіючих суб'єктів, називають такі: співпраця повинна здійснюватися відповідно до вимог кримінально-процесуального закону і слідчої етики; узгоджуватися (за метою, місцем, часом і компетентністю); забезпечувати керівну і організуючу роль слідчого при належній самостійності інших суб'єктів у виборі та прийнятті рішень по виконанню поставлених слідчим завдань; здійснюватися з урахуванням особливостей криміналістичної ситуації, відповідно до тактико-методичних рекомендацій, і забезпечувати нерозголошення відомостей [7, с.135].

На нашу думку, сутність вимог, яким повинна відповідати взаємодія органів досудового розслідування з науково-дослідними експертними установами полягає у тому, що, з одного боку, вона повинна бути законною, тобто під час реалізації її окремих видів

та форм повинні використовуватися методи та засоби, передбачені процесуальними нормами; у такій взаємодії повинні брати участь лише компетентні суб'єкти, з іншого – відповідати принципу оптимальності, тобто отримання у кінцевому результаті максимальної результативності.

Про важливість взаємодії та координації спільної діяльності усіх зацікавлених суб'єктів зазначено у низці законодавчих та підзаконних нормативних актів з питань правоохоронної діяльності. Так, у ст. 5 Закону України «Про Національну поліцію України» взаємодію органів поліції з іншими суб'єктами визначено як один із принципів її діяльності та зазначено, що діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб. У ст. 25 цього Закону зазначено, що для реалізації інформаційно-аналітичного забезпечення, поліція здійснює інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями [8].

Водночас у Законі України «Про судову експертизу» зазначено, що державні спеціалізовані установи, що виконують судові експертизи, користуються правом встановлювати міжнародні наукові зв'язки з установами судових експертиз, криміналістики тощо інших держав, проводити спільні наукові конференції, симпозиуми, семінари, обмінюватися стажистами, науковою інформацією і друкованими виданнями та здійснювати спільні видання в галузі судової експертизи і криміналістики [9]. Але, на наше переконання, у цьому законодавчому акті необхідно обов'язково передбачити положення про засади взаємодії не тільки із міжнародними суб'єктами, а в першу чергу врегулювати шляхи взаємодії експертів із вітчизняними правоохоронними та правозастосовними органами.

Для повноцінного з'ясування сутності взаємодії органів досудового розслідування з науково-дослідними експертними установами необхідним є уточнення видів, напрямків та форм такої діяльності. Така необхідність викликана певними обставинами: по-перше, відсутністю єдиної точки зору з цих питань, наслідком чого є ототожнення вищевказаних необхідних елементів будь-якої взаємодії (видів, напрямків та форм); по-друге, неточність нормативних формулювань з цих питань, зокрема відсутність чіткого переліку видів, напрямків та форм такої співпраці тощо.

Якщо розглядати змістовну сторону виникаючих у процесі взаємодії органів досудового розслідування з науково-дослідними експертними установами відносин, то їх можна розділити на *процесуальну й організаційну форми*.

Процесуальна форма взаємодії органів досудового розслідування з науково-дослідними експертними установами передбачена кримінальним процесуальним законом і визначається наявністю регламентованих правовідносин. Хоча у Кодексі ці взаємини не названі прямо взаємодією чи співпрацею, до них можна віднести: право експерта заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та вчинення інших дій, пов'язаних із проведенням експертизи; бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предметів та об'єктів дослідження; викладати у висновку експертизи виявлені в ході її проведення відомості, які мають значення для кримінального провадження і з приводу яких йому не були поставлені запитання; ставити запитання, що стосуються предмета та об'єктів дослідження, особам, які беруть участь у кримінальному провадженні, тощо (ст. 69 КПК України) [10].

Провівши аналіз законодавчих джерел та існуючих по цьому питанню думок фахівців [11; 12], ми вважаємо, що до універсальних видів *організаційної форми взаємодії* органів досудового розслідування зі спеціалістами належать такі:

1. Обмін інформацією, який може здійснюватися постійно і в оговорені часи та дати, або по етапах взаємодії. Обмін інформацією може бути повний і частковий. Він може бути корисним лише за умови передачі інформації у повному обсязі без будь-яких викривлень, скорочень і змін. Вибір способів взаємного інформування залежить від конкретних видів взаємодії.
2. Спільне вивчення, аналіз та оцінка інформації з подальшим складанням плану заходів, виконання якого вимагає комплексного використання сил та засобів.
3. Участь у складі постійно діючих чи тимчасових слідчо-оперативних груп, до складу яких входять й експерти.
4. Участь в огляді місця події, під час якого забезпечується його охорона і недоторканність слідів, виявляються свідки, спільно вирішуються питання про межі огляду

і методи його проведення, про способи зв'язку і обміну інформацією.

5. Обмін досвідом роботи.

6. Участь у спільних нарадах.

7. Спільне обговорення наслідків роботи, їх оцінка та визначення заходів для вдосконалення подальшої взаємодії.

8. Спільна розробка й впровадження планів профілактичних заходів з використанням у даній роботі досягнень науки й техніки.

Розглядаючи *види взаємодії*, О.М. Бандурка поділяє їх на локальну (місцеву), регіональну та загальнодержавну. Вчений також підкреслює, що названі види співпраці відповідають таким критеріям: характер зв'язків (безпосередня чи опосередкована взаємодія); час здійснення спільних дій (тимчасова, обмежена чи постійна); ступінь конспірації тощо [2, с.141].

Аналіз цього поняття надав змогу В.М. Плішкіну поділити їх на такі:

- за характером підстав для взаємодії (регламентовану, за вказівкою вищестоящих органів, ініціативну);

- за способом виконання спільних завдань (самостійну (автономну), спільну);

- за просторовими характеристиками (близькорозташовану, віддалену);

- за характером зв'язків суб'єктів взаємодії (безпосередню, опосередковану);

- за характером умов взаємодії (за станом середовища функціонування: звичайну, екстремальну);

- за особливостями «технології» (послідовну, паралельну);

- за кількістю суб'єктів взаємодії (двохсуб'єктну (чисту), багатосуб'єктну (змішану));

- за етапами безпосередньої діяльності (попередню, основну, заключну);

- за сферами, напрямками діяльності (управлінську, профілактичну, кримінально-процесуальну, адміністративну, оперативно-розшукову);

- за формами діяльності (стосовно етапів та стадій управлінського циклу: у ході аналізу інформації, у ході підготовки управлінського рішення, у ході реалізації управлінського рішення, у ході контролю та ін.);

- за спрямованістю функціонування взаємодіючих суб'єктів: позитивну та негативну [5, с. 508–509].

У цілому поділяючи вищенаведений поділ взаємодії на такі групи, не можемо погодитись із виокремленням такого виду взаємодії як негативна, оскільки будь-яка взаємодія спрямована на спільний (бажаний), а отже, на позитивний результат. З таким поділом взаємодії (на позитивну та негативну) можна було б погодитись, обравши такий критерій, як наслідки (результат) взаємодії, відповідно до якого одна взаємодія може мати добрий результат (позитивні наслідки), інша поганий результат, за якої не досягнуто бажаної мети або, навпаки, вона спричинила негативні наслідки.

Висновки. Підводячи підсумок проведеного аналізу форм та видів взаємодії органів досудового розслідування з науково-дослідними експертними установами, вважаємо за доцільне:

1. Доповнити чинний кримінальний процесуальний кодекс України положеннями про інформаційні види взаємодії органів досудового розслідування не тільки з науково-дослідними експертними установами, а й іншими зацікавленими суб'єктами.

2. Доповнити наказ Міністерства юстиції України від 08.10.98р. № 53/5 «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень» обов'язковими положеннями про форми та методи спільної діяльності між судовими експертами та іншими зацікавленими суб'єктами.

3. Запропонувати теоретичну дефініцію взаємодії органів досудового розслідування з науково-дослідними експертними установами: це комплекс законодавчо врегульованих, узгоджених за метою спільних заходів по виявленню, закріпленню та дослідженню джерел доказової інформації у кримінальній справі, спрямованих на досягнення мети досудового розслідування.

Бібліографічні посилання

1. Офіційний сайт Генеральної прокуратури України. URL. http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112759&libid=100820&c=edit&_c=fo.

2. Бандурка О.М. Оперативно-розшукова діяльність: підручник. Харків: Вид-во Нац. ун-ту

внутр. справ, 2002. Ч. I. 336 с.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Г. Бусел. Київ, Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. 1560 с.

4. Криміналістика: підручник / В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін. За ред. В.Ю. Шепітька. 4-те вид., перероб. і доп. Харків: Право, 2008. 464 с.

5. Плішкін В.М. Теорія управління органами внутрішніх справ. Київ: НАВСУ, 1999. 702 с.

6. Оперативно-розшукова інформація: проблеми реалізації: монографія / О.П.Снігерьев, Г.О.Душейко, О.А. Долгий та ін. За заг.ред. А.М. Подоляки і П.В. Коляди. Суми: ВВП «Мрія-1», 2003. 204 с.

7. Особливості розкриття злочинів, пов'язаних із застосуванням вибухівки: наук.-практ. посібник / За заг. ред. чл.-кор. Академії пед. наук Я.Ю. Кондратьєва. Київ: НАВСУ, 2002. 184 с.

8. Про Національну поліцію: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379. URL. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

9. Про судову експертизу: Закон України. URL. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12?nreg=4038>.

10. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10. № 11-12. № 13. Ст. 88. URL. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

11. Салтєвський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. Київ: Кондор, 2008. 594 с.

12. Криміналістична тактика і методика розслідування окремих видів злочинів: навч. посіб. для студ. вищ. навчал. закл. / П.Д. Біленчук, А.П. Гель, Г.С. Семаков. Київ: МАУП, 2007. 512 с.

Надійшла до редакції 12.09.2018

Popovych Ye.M. Theoretical and legal analysis of the interaction between preliminary investigation authorities and forensic science institutions. Conceptual principles, views and ideas on understanding the essence of the interaction between preliminary investigation authorities and forensic science institutions are analyzed in this article. The essence of requirements that should correspond to the interaction of preliminary investigation authorities with forensic science institutions is considered. On the one hand, it should be legal. It means that during implementation of its separate types and forms, methods and means provided by procedural norms should be used; only competent actors should participate in such interaction. On the other hand, they must comply with the principle of optimality that means obtaining the maximum effect in the final result.

Procedural and organizational interaction forms of the indicated actors are studied. The procedural form of interaction of preliminary investigation authorities with forensic science institutions is determined by availability of regulated legal relations. These include: forensic scientist right to apply for submission of additional items and samples and other actions related to performing examinations; to present in the conclusion information revealed while performing examination that is important for criminal proceedings and for which the questions were not asked; ask questions about the subject matter and objects of research involved in criminal proceedings and so on. Universal types of organizational forms of preliminary investigation authorities' interaction include the following: exchange of information that can be carried out continuously within specified times and dates or interaction stages. Exchange of information can be complete and partial. This exchange can be useful only if information is fully transmitted without any misrepresentation, reduction or modification. These include: collective trainings, analysis and evaluation of information with the further drawing up of an action plan which implementation requires integrated use of forces and means; exchange of working experience; participation in joint meetings; collective discussion of work consequences, their assessment and definition of measures for improving further interaction; joint development and implementation of preventive measures using the achievements of science and technology for this work.

The author's definition of the interaction between above mentioned subjects is proposed. It a complex of legislatively regulated, agreed upon by the purpose of joint measures to identify, consolidate and study sources of evidence in criminal cases aimed at achieving the purpose of preliminary investigation.

Keywords: *preliminary investigation, interaction, procedural form, organizational form, investigator, Forensic Science Institutions, criminal procedure, evidence.*